

tüzetesen foglalkozik a versengés lélektani és társadalmi alapjával s a magunk részéről örülünk James fejtegetésének.

Sok érdekes mondanivalója van könyvünknek a szokás törvényeiről, a képzetek társításáról, az emlékezetéről és appercepcióról; amit azonban az akaratról, ennek neveléséről ír, az talán elmarad a francia pszichologusok, pl. Payot e nemű munkái mögött. Azt is sajnálhatjuk, hogy az érzelmi életet teljesen figyelmen kívül hagyja, pedig könyve különben nemcsak a didaktika terén mozog, hanem a nevelés problémáit is érinti, itt-ott alaposan tárgyalja (pl. az akarat nevelésénél, a jellem fejlesztésénél. 126. l.)

Mindent összefoglalva: *James* könyve, melyet Ozorai Frigyes világosan és helyesen fordított le, értékes munka és tanulságos mind a tanítóra, mind a pszichologusra. Különösen tanulságos azonban a tanítókra nézve, mert rövid, világos és e mellett a tudományos lélektanból épen azt adja, amire a tanítónak szüksége van.

Bihari Ferenc.

*

Ember Sándor: Az erkölcsnevelés problémája. Kiadta: Lampel R. könyvkiadó vállalata.

Ez a könyv egészen mást tartalmaz, mint amit címe után az ember várna. A cím alapján mindenki azt hihetné, hogy itt az erkölcsi nevelés problémájának tudományos fejtegetését kapja, holott nemcsak hogy erről nem szól, hanem a problémát még csak föl sem állítja. A könyv az erkölcsi nevelésről szól, még pedig egészen gyakorlati alapon.

A könyv, mint ilyen, érdekes kísérlet, egy sokat elmélkedő ember ethikai alapon nyugvó munkája. Az egész 18 kisebb értekezésből áll, melyeknek vezérlő motívuma: «Az iskola ne csak tanítson, hanem neveljen is.»

Értekezéseinek rövid kivonatát a következőkben adjuk:

A javak szándékos rongálása és pusztítása című cikkében vázolja a gyermek mindent rongáló, pusztító hajlamát, mely már a bölcsőben kezdetét veszi s az egész gyermekkoron végigvonul. Az iskola nevelő feladata a gyermek kezébe eső dolgok megbecsültetésére kell, hogy irányuljon, nehogy a pusztítás hajlama megrögződjék lelkében.

Megjegyezzük, hogy ezt a romboló hajlamot nem tartjuk olyan nagy szerencsétlenségnek, mint szerzőnk. E romboló hajlam a gyermek *kutató, alkotó* érdeklődésének folyamánya, amelyet nem szabad elfojtani. Természetes, hogy e megjegyzés nem vonatkozik a padok vagy egyéb tárgyak rongálásával szemben követendő eljárásra.

A *tolvajlás* hajlandóságának a felnőtt korra való kiterjedését úgy akadályozhatja meg az iskola, ha az ellenőrizhetetlen tolvajlások gyűlöletét neveli bele a gyermekbe. A *rend* az iskola rendjén át juthat jogaiba. Legyen az iskola minden téren következetes a rend megtartásában. A *tisztaság* hiánya is sok bajnak a forrása. A tanító legyen a tisztaság mintaképe, ne járjon rongyos szélű nadrággal és piszkos gallérral. Ingerelni kell a gyermeket, hogy bántsa szemét a tisztátalanság. Az *utca* kedves témája Ember Sándornak. Igaz, hogy nagy is a romboló hatása, de ép oly nagy lehetne a nevelő hatása is, ha törődnék az utcával. Az *adott szó szentsége* című értekezésében azt kívánja, hogy az iskola ne kívánjon a gyermektől soha olyan dolgot, ami az adott szó megszegésére alkalmat nyújt. Ne kívánjunk a gyermektől oly ígéreteket, melyeket valószínűleg nem tarthat meg. A tanító is legyen ura szavának. A *jótekonyság* formái változnak a fejlődés újabb szükségletei szerint. Az iskola segítse bele a tanulókat abba a gondolatvilágba, amely a *jótekonyság* kérdését le akarja venni a napirendről, vagyis azokat a társadalmi bajokat, melyeket eddig jótekonysággal akartunk gyógyítani, a kor kívánalmainak megfelelő intézményes gondoskodással akarja megszüntetni, illetőleg szűkebb térre szorítani. Azt hisszük, ez már túlhaladja az iskola hatáskörét. Ez már inkább szociálpolitikai kérdés és nem szociálpedagógiai. Az *átkozódás* ellen azt ajánlja orvosságnak, hogy a legendás dolgok tárgyalásánál éljen a tanító felvilágosítással, mert az iskolai oktatás *legendás hajlandósága* a babonák malmára hajtja a vizet. «Igyekeztek az iskola megtörni azt a hitet, hogy az átkozódás Istennek kedves és hogy gazdasági előnye maradandó.» A *gúnyolódásban* is társadalmi jelentőségű bajt lát. Nevelje az iskola az embert annak meglátására, hogy a gúnyolódásban kifejezésre jutó üldöztetést embertársaink nem érdemlik meg. A *hangoskodás* rendszerint valami érdeket takar. Nevelje rá az iskola az ifjúságot, hogy kritika nélkül semmiféle hangos szónak magukat alá ne vessék, hanem szállítsák azt a kellő értékére. A *virtusoskodás* hátrányait helyezze az iskola éles világításba. Ne tűrjön meg az iskola semmiféle duhajkodást sem falai közt; minden virtusoskodás észszerűtlen. A *türelem, önfegyelmzés* című fejezetben arra buzdít, hogy szoktassa az iskola a gyermeket egységes, befejezett dolog végzésére s igyekezék az iskola is befejezett egész munkát végezni. A *szolidaritás* gondolatának valóraváltása céljából az iskola feladata, hogy a gyermeket nevelje arra, hogy majdan ne küzdjön embertársai ellen az erkölcs határain kívül eső eszközökkel és értesse meg velük a társadalmi és nemzeti erők egyesítésének szükségességét. Itt persze a felsőbb iskolákra kell gondolni.

A *kötelességek teljesítésére* nevelés szempontjából az iskolának

az a feladata, hogy a társadalmi összemunkálkodás jelentőségét felismertesse, hogy az egyes ember felismerje a szervezetben saját munkakörének jelentőségét s így kötelességtudásának szilárd alapot építsen.

A szabadságra nevelés feladata az, hogy az ember a szabadságával élni tudjon s gyarapodhassék, mert ha a szabadságot nem erre használja fel, rosszul él vele.

Szerző ezzel befejezi mondanivalóját.

Még egy összefoglaló fejezet van a füzet végén, melyben tömören összegezi értekezéseinek alapgondolatait.

Bevallja, hogy ez a könyv kezdő lépés az ő részéről s hogy folytatni fogja e téren munkáját, melyhez már gyűjti és rendezi az anyagot.

Könyvének ajánlásával szívesen támogatjuk őt ezen kezdő lépéseiben, azonban nem hallgathatjuk el fogatkozásait sem.

Ember Sándor értékes tanító, jó megfigyelő, sok mindent észrevesz, amit sokan meg sem látnak. Előadásában is van sok vonzó vonás. El tudja hitetni olvasóival igazát anélkül, hogy tudományos igényeket akarna támasztani. Olvasottság és sok eredetiség is látszik értekezéseiben, de erősen a modern szociológiai könyveknek hatása alatt áll. Ezzel új hangot visz a nevelési kérdések tárgyalásába, amivel csak hasznára van az ügynek. Elvégre a nevelés ép oly fontos szociális kérdés, mint bármely más problémája a szociológiának, illő tehát, hogy a társadalomtudományok módszerével vizsgáljuk a nevelési — különösen pedig az erkölcsnevelési kérdéseket.

Hibája azonban szerzőnknek, hogy az egész kérdésnek csak társadalmi jelentőségével foglalkozik s nem vizsgálja a megbolygatott dolgoknak lélektani, különösen gyermekpszichológiai okait. Gyermeknevelési kérdéseknél ez fölötte fontos, mert a gyermek cselekedeteit máskép kell megítélni, mint a nagyokéit. Mások ott a motívumok! A gyermekek cselekedetei a környezet erősebb szuggesztív hatása alatt keletkeznek és zajlanak le, mint a mieink, s a gyermek rövid időközökben is más jelentőséget tulajdonít ugyanazon dolognak vagy eseménynek, mint mi, aszerint, amint lelki fejlődésének más-más fázisába jutott. Az érdeklődés változó fokozatai is erről tanuskodnak.

Szerintünk tehát nem szabad a nevelést egy merev «intézményes» nevelési rendszer békóiba szorítani, hanem a nevelésnek *passzív szerepében* elasztikus módon kell alkalmazkodnia a fejlődés fokozataihoz.

Jablonkay Géza.